ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Gleaner

Vol 12 (1975)

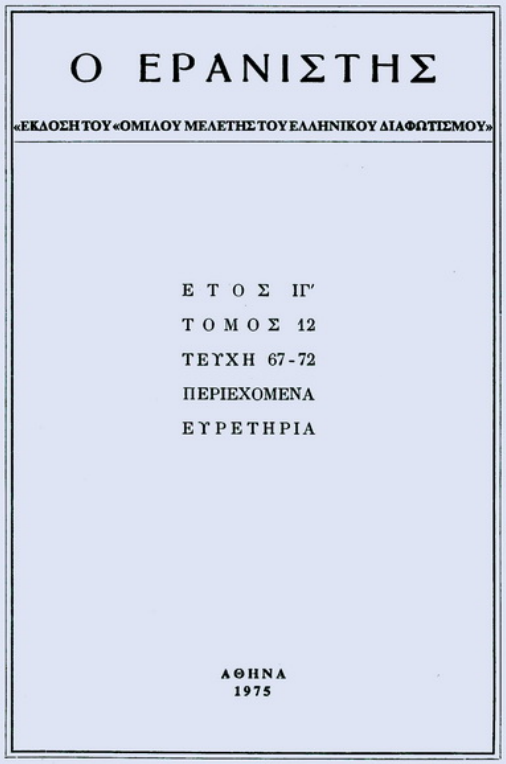

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

«ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΕΤΟΣ ΙΓ'
ΤΟΜΟΣ 12
ΤΕΥΧΗ 67-72
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ
1975

Αι εκδόσεις των εγγράφων διά τον Ρήγαν των Legrand - Λάμπρου (1891) και Αμάντου (1930) και έλεγχος της εκδόσεως του κ. Ενεπεκίδη (1965)

Στέφανος Ι. Μακρυμίχαλος

doi: 10.12681/er.9152

Copyright © 2016, Στέφανος Ι. Μακρυμίχαλος

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Μακρυμίχαλος Σ. Ι. (2016). Αι εκδόσεις των εγγράφων διά τον Ρήγαν των Legrand - Λάμπρου (1891) και Αμάντου (1930) και έλεγχος της εκδόσεως του κ. Ενεπεκίδη (1965). *The Gleaner*, *12*, 94–95. https://doi.org/10.12681/er.9152

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 12/10/2026 06:49:47

ΠΑΡΑΣΧΟΛΗΜΑΤΑ

ΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΔΙΑ ΤΟΝ ΡΗΓΑΝ ΤΩΝ LEGRAND - ΛΑΜΠΡΟΥ (1891) ΚΑΙ ΑΜΑΝΤΟΥ (1930) ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΟΥ κ. ΕΝΕΠΕΚΙΔΗ (1965).

Κατὰ τὸ 1890 ὁ Emile Legrand ἐπισκεφθεὶς τὴν Βιέννην, κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀντίγραφα διαφόρων ἐγγράφων ἀναφερομένων εἰς τὸν Ρήγαν, ἀποκειμένων εἰς τ' Ἀρχεῖα τῶν Αὐστριακῶν Ὑπουργείων τῶν Ἐσωτερικῶν, Ἐξωτερικῶν καὶ Στρατιωτικῶν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα μετὰ μεταφράσεως αὐτῶν εἰς τὴν ἑλληνικήν, γενομένης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν 3ον τόμον (1893) τοῦ Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας. Ταῦτα ἐξεδόθησαν καὶ εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος (1891) μὲ ἰδίαν ἀρίθμησιν ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ Ρήγα Βελεστινλῆ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων ἐκ τῶν ἐν Βιέννῃ Ἀρχείων, ἐξαχθέντα καὶ δημοσιευθέντα ὑπὸ Αἰμιλίου Λεγρὰνδ μετὰ μεταφράσεως ἑλληνικῆς ὑπὸ Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου.*

Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Μαΐου 1927 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὁ καθηγητὴς Κ. Ἄμαντος ἀνεκοίνωσε τὴν ἀνεύρεσιν νέων ἐγγράφων σχετικῶν μὲ τὸν Ρήγαν εἰς τὸ Haus Hof - und Staatsarchiv τῆς Βιέννης. Τῶν ἐγγράφων αὐτῶν ἔλαβεν ἀντίγραφα ὁ καθηγητὴς Ἄμαντος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Lother Gross καὶ τοῦ τμηματάρχου τῶν Ἀρχείων κ. Fritz Renöhl καὶ τὰ ἐξέδωσε τὸ 1930 εἰς τὴν σειρὰν τῆς Ἱστορικῆς καὶ Λαογραφικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων, εἰς τὸ γερμανικὸν πρωτότυπον καὶ εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν. Ἦτο πραγματικὸν εὐτύχημα ὅτι ὁ καθηγητὴς Ἄμαντος κατώρθωσε ν' ἀντιγράψῃ τὰ σπουδαῖα αὐτὰ ἔγγραφα ἐγκαίρως, διότι ὀλίγους μῆνας κατόπιν, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1927, πυρκαϊὰ ἐκραγεῖσα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης εἰς τὴν Βιέννην ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα τῆς Αὐστρίας, κατέστρεψε πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀρχείου καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ φακέλου Ρήγα, καίτοι διασωθέντα, ὑπέστησαν σοβαρὰς ζημίας.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βιέννης κ. Π. Ἐνεπεκίδης ἠρεύνησε κατὰ τὸ 1953 καὶ ἐφεξῆς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βιέννης καὶ ἀνεκοίνωσεν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῆς ἐφημερίδος «Τὸ Βῆμα» εἰς σειρὰν ἄρθρων του τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν του· Ταῦτα ἐξέδωσε τὸ 1965 εἰς βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον *Ρήγας - Ὑψηλάντης - Καποδίστριας*. Εἰς τὸ βιβλίον του αὐτὸ ὁ κ. Ἐνεπεκίδης ἐδημοσίευσεν ἐν παραρτήματι τὰ κείμενα μερικῶν ἐγγράφων τὰ ὁποῖα ἀντέγραψεν ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βιέννης τὰ ὁποῖα εἶχαν μεταφερθῆ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὸ Verwaltungsarchiv τῆς Wallnerstrasse 6.

Τ' ἀντιγραφέντα ὅμως ὑπὸ τοῦ κ. Ἐνεπεκίδη ἔγγραφα παρουσιάζουν πλεῖστα κενὰ ὀφειλόμενα εἰς τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1927 ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε μέρος τῶν ἐγγράφων. «Τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα», ἀναφέρει εἰς τὴν σχετικὴν ἀνακοίνωσίν του

Als Vorbereitungsmittel zu diesem Zwecke hat RIGA ein äusserst revoluzionäres Lied: Thurius Hymnus verfasst und breitet;-Mappen von Griechenland, und seinen abhängigen Ländern, wovon eine aus 12. Blättern bestand, verfertiget, und eine grosse Anzahl Exemplarien davon abdrucken lassen; den 4ten Teil des Werkes Anacharsis mit politischen Bemerkungen, und die Schrift: der moralische Dreyfuss in's Griechische übersetzt; die Gemälde Alexanders mit Bemerkungen über desselben Tapferkeit herausgegeben;-von allen vorstehenden Piecen einen Theil an mehrere hiesige Griechen verkauft, den grössten Theil aber in die Moldau, Wallachey, und nach Griechenland in der Absicht geschickt, um den dortigen Einwohnern den Kontrast ihres gegenwärtigen Zustandes und ihrer ehemaligen Grösse fühlbar zu machen.

RIGA hat ferner im Namen aller gutgesinnter Griechen sich bey dem französischen Konsul zu Triest verwendet, damit dieser den französischen Obergeneral in Italien vermöge, zur Befreyung Griechenlands hilfreiche Hand zu leisten; endlich hat RIGA ganz im Geiste der französischen Konstituzion einen griechischen Aufruf verfasst, allhier abdrucken lassen, mehrere Abdrücke hierorts unentgeltlich vertheilet, und etliche tausend Exemplare davon mit sich auf die Reise genommen, in der Absicht seine revoluzionäre Laufbahn in Morea damit zu eröffnen.

Als Vorbereitungsmittel zu diesem Zwecke hat Riga ein äusserst revoluzionäres Lied..... (ver) fasst und verbreitet..... Griechenland, und..... wovon ein..... verfertigt, und..... (Exem) plarien davon..... 4. Theil des Werkes..... Bemerkungen und die Schrift : Der moralische Dreyfuss. .....Alexanders mit..... Tapferkeit..... vorstehenden..... hiesige Griechen.... Theil aber in..... und nach: Griech..... Absicht geschickt,..... den dortigen Einwohnern den..... gegenwärtig..... mahligen Grösse..... Riga hat ferner..... gesinnten Griechen..... (fran) zösischen Konsul zu..... damit dieser den..... neral(?) in Italien..... (Be)freyung Griechenlands (Hilfe) leisten, endlich hat Riga..... der französischen Konstituzion..... chischen Aufruf verfasst, allhier..... lassen, mehrere Abdrücke hievon unentgeldlich verteilt, und etliche tausend Exemplare davon mit sich auf die Reise genommen, in der Absicht, seine revoluzionäre Laufbahn in Morea damit zu eröffnen.

Ἄνω: Τὸ πλῆρες κείμενον τῆς 3ης παραγράφου τοῦ ὑπ' ἀριθ. 62 ἐγγράφου τῆς ἐκδόσεως Ἀμάντου.
Κάτω: Τὸ κολοβὸν κείμενον τῆς ἰδίας παραγράφου τῆς ἐκδόσεως Ἐνεπεκίδη.

ὁ κ. Ἐνεπεκίδης, «παρουσιάζουν ὡρισμένας παραλλαγὰς εἰς τὴν διατύπωσιν πρὸς τὰ ἤδη ὑπὸ τῶν Legrand καὶ Ἀμάντου δημοσιευθέντα διότι ἀποτελοῦν τὰ πρωτότυπα τῶν ἀποσταλέντων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα» (σελ. 89).

Ἡ μνεία αὕτη μὲ ἔκαμε νὰ παραβάλω δειγματοληπτικῶς τὸ κολοβὸν γερμανικὸν κείμενον ἑνὸς τῶν ἐγγράφων τῶν ἀναδημοσιευθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Ἐνεπεκίδη τὸ 1965 (σελ. 89 ἑξ.) μὲ τὸ πλῆρες ἀντίστοιχον κείμενον τοῦ ἰδίου ἐγγράφου τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσε τὸ 1930 ὁ καθηγητὴς Ἄμαντος (ἀντιγραφὲν πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ 1927), διότι ἐξ ὅσων εἶχα ὑπ' ὄψιν μου ἀπὸ μίαν ἰδικήν μου ἔρευναν, μία μόνον σειρὰ ἐγγράφων ὑπῆρχε εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Βιέννης καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀντέγραψαν τὰ κείμενά των καὶ ὁ καθηγητὴς Ἄμαντος καὶ ὁ καθηγητὴς Ἐνεπεκίδης.

Ἀπὸ τὴν παραβολὴν ταύτην δὲν διεπίστωσα σημαντικὰς διαφορὰς εἰς τὰ δύο κείμενα, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰς ὀρθογραφικὰς διαφορὰς (Mehrere ἀντὶ Mehreren, Revoluzionirung ἀντὶ Revoluzionierung, Hulfe ἀντὶ Hilfe, Teil ἀντὶ Thei[1] καί τινα ἄλλα) τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν κάλλιστα ν' ἀποδοθοῦν εἰς τυπογραφικὰ σφάλματα τοῦ κειμένου τοῦ Ἀμάντου. Ἀντιθέτως, εἰς μερικὰς περιπτώσεις ἡ ἀνάγνωσις Ἀμάντου εἶναι ὀρθοτέρα τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κ. Ἐνεπεκίδη. Παραδείγματος χάριν, ὁ Ἄμαντος ἀνέγνωσεν ὀρθῶς Cacosulioten (Κακοσουλιῶτες), ἀντὶ τοῦ Cacofalioten τοῦ κ. Ἐνεπεκίδη (σελ. 90). Καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Ἄμαντος διαβάζει (σελ. 182): Diesen Aufsatz begleitet ein von Peters entworfener, und von Petrovitsch' Hand geschriebener und gefertigter Brief an Barthelemy zu Basel («Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν συνοδεύει ἄλλο γράμμα σχεδιασθὲν ὑπὸ τοῦ Peters, ἀντιγραφὲν καὶ ὑπογραφὲν ὑπὸ τοῦ Πέτροβιτς καὶ ἀποσταλὲν πρὸς τὸν Barthelemy εἰς τὴν Βασιλείαν). Ἀντιθέτως δὲν πιστεύω ὅτι εἶναι ἐξ ἴσου εὐκρινὴς ἡ ἀνάγνωσις τοῦ κ. Ἐνεπεκίδη τῆς ἰδίας παραγράφου (σελ. 90): Diesen Aufsatz begleitete ein vom Peters entworfener (und mit eigener) Hand (gefertigter?) Brief an Barthelemy zu Basel.

Τὸ συμπέρασμά μου εἶναι ὅτι τὸ κείμενον Ἀμάντου εἶναι τὸ μόνον αὐθεντικόν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἶναι πλῆρες ἀντίγραφον ληφθὲν πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν ἐγγράφων ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ ἀρχείου τοῦ 1927 καὶ ὅτι ὁ κ. Ἐνεπεκίδης ἔκαμε ἄδικον κόπον ν' ἀντιγράψῃ ἐκ νέου τὰ ἴδια κείμενα μετὰ τὴν πυρκαϊὰν καὶ νὰ παρουσιάσῃ τὰ κολοβὰ κείμενά του καὶ μάλιστα χωρὶς ἀντιβολὴν μὲ τὰ κείμενα Legrand - Λάμπρου καὶ Ἀμάντου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένην ἀναγνωσίν του καὶ τὴν προσπάθειαν συμπληρώσεως ἐλλειπουσῶν λέξεων καὶ φράσεων αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὰ ἀρχικῶς δημοσιευθέντα κείμενα.

Παραθέτω φωτογραφίαν κολοβοῦ κειμένου τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κ. Ἐνεπεκίδη καὶ τοῦ πλήρους ἀντιστοίχου κειμένου ἀπὸ τὸ ἐπιλεγὲν παρ' ἐμοῦ πρὸς ἔλεγχον ἔγγραφον 62 τῆς ἐκδόσεως Ἀμάντου διὰ νὰ καταδειχθῇ ἡ ὄντως κοπιώδης ἀλλὰ περιττὴ ἐργασία τὴν ὁποίαν ἔκαμε ὁ κ. Ἐνεπεκίδης, ἐνῶ, ἐὰν ἤθελε νὰ κάμῃ πραγματικῶς ἐποικοδομητικὴν ἐργασίαν, ἠδύνατο νὰ ἐλέγξῃ μόνον τὰς κατ' αὐτὸν ἐσφαλμένας ἀναγνώσεις τῶν Legrand - Λάμπρου καὶ Ἀμάντου καὶ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς παρ' αὐτοῦ προτιμηθείσας ἀναγνώσεις, ὡς π.χ. διατί τὸ Cacosulioten ἔπρεπε ν' ἀναγνωσθῇ Cacofalioten κλπ.

Στέφανος Ι. Μακρυμίχαλος